Theoretical and practical problems of trust management of property in Uzbekistan

Akmaljon AKRAMOV¹

Tashkent State University of law

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 October 2021

Accepted 20 November 2021

Available online

15 December 2021

Keywords:

Trust management of property,
Civil code,
public benefit,
executor of a will,
guardianship,
property rights,
inheritance,
civil law regulation,
ownership of the property.

ABSTRACT

This research article explores the concept of trust management of property. Its basic principles, role and significance in the legislation of the Republic of Uzbekistan. Namely, regarding the area of trust management of property in the conduct of business. The legislation in the field of economic law and the norms of civil law concerning the trust management of property was also analyzed.

Legislative acts and related law enforcement practices of various countries in the field of trust management of property, namely in the conduct of business activities, have been studied in detail. Some provisions are proposed in relation to the practice of improving national legislation in this area.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp71-80>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ўзбекистонда мол-мулкни ишончли бошқаришнинг назарий ва амалий муаммолари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

мулкни ишончли бошқариш,
Фуқаролик Кодекси,
жамоат фаровонлиги,
васиятни бажарувчи,
васийлик,
мулк ҳуқуқи, мерос,
фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш,
мулкка эгалик.

Ушбу илмий ишда мулкни ишончли бошқариш тушунчаси, унинг асосий тамойиллари, бизнесда мулкни ишончли бошқариш соҳасидаги қонунчиликнинг ўрни ва аҳамияти ўрганилган. Шу билан бирга, тижорат ҳуқуқи соҳасидаги қонунчилик ва мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ фуқаролик қонунчилиги нормалари таҳлил қилинди. Тадбиркорлик фаолиятида мулкни ишончли бошқариш соҳасидаги айрим хорижий давлатларнинг қонунчилик ҳужжатлари ва тегишли ҳуқуқни қўллаш амалиёти батаф-

¹ Teacher of the department International private law of Tashkent's State University of law. Tashkent, Uzbekistan.
E-mail: lawyerjon191919@gmail.com.

сил ўрганилди, ушбу соҳадаги миллий қонунчиликни янада такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилди.

Теоретические и практические проблемы доверительного управления имуществом в Узбекистане

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

доверительное
управление имуществом,
Гражданский кодекс,
общественное благо,
исполнитель завещания,
опека,

имущественные права,
наследование,
гражданско-правовое
регулирование,

право собственности на
имущество.

В данной исследовательской статье исследуются понятие доверительного управления имуществом. Его основные принципы, роль и значение в законодательстве Республики Узбекистан. А именно, касательно области доверительного управления имуществом при ведении предпринимательской деятельности. Также было проанализировано законодательство в области хозяйственного права и норм гражданского права, касающиеся доверительного управления имуществом.

Подробно изучены, законодательные акты и связанные с ними правоприменительные практики различных стран в области доверительного управления имуществом, а именно при ведении предпринимательской деятельности. Предложены некоторые положения применительно по практике совершенствования национального законодательства в данной сфере.

Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси миллий қонунчилигимизда ҳам, мулк билан боғлиқ фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларда ҳам энг янги шартнома ҳисобланиб, ушбу шартнома билан боғлиқ дастлабки муносабатлар чет эл қонунчилиги ва амалиётига бориб тақалади. Айниқса, англо-саксон ҳуқуқ тизмида мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ дастлабки муносабатлар вужудга кела бошлаган. Шундай экан, ушбу мамлакатларда мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ қонунчилик тизими ҳамда амалиётини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади.

Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси бўйича Буюк Британия ҳамда АҚШ қонунчилиги ва амалиёти. Олимларнинг таъкидлашича, ушбу ҳуқуқий институтнинг вужудга келиши учун асосий сабаблардан бири кўчмас мулкдан фойдаланишга нисбатан феодал тусдаги чекловлар, шунингдек, ўрта асрлар Англияси учун хос бўлган ерни черков ва монастр фойдасига ўтказишни тақиқлаш қоидалари ҳисобланган. Бундай чекловларни четлаб ўтиш учун мол-мулкни ишончли бошқариш ўйлаб топилган бўлиб, бунда ер участкасининг мулкдори ва ерда ҳосил етиштирган ва ундан фойда олаётган шахс айнан бир шахс бўлмасдан, формал жиҳатдан мулкдор бир киши ҳисобланса-да, кўчмас мулкни бошқа шахс манфаатлари учун бошқарар ва иш юритар эди. Ушбу ҳуқуқ тизими нуқтаи назаридан гапирганда ҳам, дастлаб мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ муносабатларда судларнинг ўрни ва аҳамияти юқори бўлиб, судлар мулкни учинчи шахс фойдасига ўтказишга нисбатан белгиланган чеклашлардан қочиш маъносида адолат нуқтаи назаридан келиб чиқиб ҳам шу йўлни танлаганликларини кўриш мумкин. Чунки, айниқса, ритсарлар урушда ёки давлат хизмати билан юрган кезларда уларнинг вафот этиши ёки бедарак йуқолиши оқибатида уларнинг

мулклари ритсарларнинг оила аъзолари манфаатлари учун ҳам ишончли тарзда бошқаришга топширилган. Чунки, тарихдан маълумки, асосий катта ер эгалари ритсарлар ҳисобланиб, бундай йўл мулк эгаси учун ҳам, муассис учун ҳам фойдали ҳисобланаган.

Буюк Британия қонунчилигига назар соладиган бўлсак, мол-мулкни ишончли бошқаришга оид дастлабки норматив-ҳуқуқий ҳужжат 1535-йилда қабул қилинган “Фойдаланиш (Trust) тўғрисида”ги конвенсия ҳисобланиб, ушбу норматив ҳужжатда ишончли бошқариш билан боғлиқ муносабатларда чекловлар мавжудлиги туфайли судларга кўплаб ваколатлар берилиб, судлар ишончли бошқарув билан боғлиқ асосий масалаларни ҳал этган.

Бу пайтларда мол-мулкни ишончли бошқариш институтининг асосий хусусиятларидан бири сифатида мулк ҳуқуқининг ўзига ҳос тарзда тақсимланишини кўрсатиб ўтиш лозим. Ушбу мулк ҳуқуқининг мазмуни шуни англатадики, ишончли мулкни белгиловчи муассис (settlor) сифатида иштирок этаётган шахс ишончли мулкдор (trustee) деб номланувчи иккинчи тарафга мол-мулкни ўзи кўрсатган бир ёки бир неча шахс-фойда олувчи, яъни бенефетсиар (beneficiary) манфаатини кўзлаб бошқариш учун топширади. Буюк Британия тарихида бу билан боғлиқ муносабатлар амалиётда бир неча муаммоларга сабаб бўлган бўлса-да, ўша даврда ҳам бундай муаммоларнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар ўз вақтида амалга оширилган.

Буюк Британияда кейинчалик мол-мулкни ишончли бошқариш институтининг бу билан боғлиқ муносабатларнинг шаклланиши натижасида суд претседентлари алоҳида аҳамият касб этиб борган. Ушбу шартномавий муносабатларнинг ривожланиши натижасида мол-мулкни ишончли бошқаришни тартибга солувчи махсус қонун ҳужжатлари қабул қилиниб, “Мол-мулкни ишончли бошқариш тўғрисида”ги қоидалар тўплами (Restatements of the Law of Trusts) ҳамда “Бир қанча штатларда амал қилувчи ишончли бошқарувдаги мулк тўғрисида”ги қонунлар шулар жумласидандир.

Буюк Британия қонунчилигига асосан, ишончли бошқарув- ишонч билан боғлиқ ижтимоий қарорларни рамзий асосланган автоматлаштириш сифатида кўриб чиқиши ҳисобланади. Бу ерда ижтимоий агентлар ўзларининг техник ваколатларини бошқа агентларнинг техник ваколатларига жавоб беришда қандай ҳаракат қилишни ўргатадилар. Ушбу жараёни автоматлаштириш автоматлаштирилган ишонч бўйича музокаралар олиб бориши мумкин. Чунки техник воситалар ўзлари вакили бўлган ижтимоий агентлар томонидан белгилаб қўйилган қоидаларга биноан танлов маълумотларини қай тарзда танлаб олиш орқали ишончни боғлайди. Ишончни бошқариш тушунчаси ва истиқболлари 2000 йилда ҳалоллик, ишончилилик, адолат ва ишонч тушунчаларини ўз ичига олган ҳолда кенгайтирилди. Ишонч даражалари, ишонч муносабатларининг мазмуни ва контексти Грандисон ва Сломан томонидан тақдим этилган.

Веб-хизматларнинг ишончли тили (WS-Trust) ишончли бошқарувни веб-хизматларнинг муҳитига олиб келади. Асосий таклифлар умуман ўзгаришсиз қолади. Веб-хизматни тасдиқловчи сўровда веб-сервис сиёсатида мос келадиган даъво далиллари (ҳисоб маълумотлари) бўлса, сўровни қабул қилади.

Техник воситачилар бир-бирининг хатти-ҳаракатларини кузатиб бориши ва ишончни ошириш ёки камайтириш йўли билан жавоб беришлари мумкин. Бундай

тизимлар биргаликда “Ишончли базага киришни бошқариш” (ТВАС) деб аталади ва уларнинг қўлланилиши турли хил дастур объектлари учун ўрганилади.

Буюк Британияда Ишонч бошқаруви онлайн ижтимоий тармоқдаги муҳим мавзу ҳисобланади.

Бугунги кунга келиб, АҚШда ҳам тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқаришни амалга оширишга қаратилган бир неча амалий ҳаракатлар ҳам мавжуд бўлиб, жумладан, АҚШнинг “Trust Property Management” компанияси 2007-йилдан буён Вашингтон ҳамда Янги Зеландиянинг Веллингтон минтақасида хизмат кўрсатувчи butikлар (boutiques) мулкни бошқариш компанияси ҳисобланади. Ҳозирги кунда ушбу компания 130 дан зиёд мижозлар учун 250 дан зиёд тураржой ижараси бўйича идора ишларини амалга оширомоқда ва компанияда бу фаолият билан боғлиқ ҳеч қандай секинлашувининг аломатлари йўқ. Бугунги кунда ушбу компаниянинг мижозлари Веллингтон, Австралия, Сингапур, Дубай, Уганда, АҚШ ва Буюк Британияда жойлашган. “Trust Property Management” компаниясининг асосий вазифаси мулкни бошқаришда ижарачилар ва эгалари билан мукамал алоқаларни ўрнатиш ҳисобланади. “Trust Property Management” компанияси кунига 24 соат, ҳафтада 7 кун ўз фаолияти учун жавоб беради. Бу компания ижарада бўлган кўплаб масалаларга жавоб берадиган кучли амалий тажрибага эга бўлиб, уй эгаларининг ва ижарачиларнинг Уй-жой ижараси тўғрисидаги қонунга мувофиқ ҳамда ишончли бошқаришга оид нормалар асосида мажбуриятларни амалга ошириб келмоқда.

Шунингдек, Американинг “Ray White Property Management” компанияси ҳам бугунги кунда тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ асосий фаолият билан шуғулланиб келмоқда. Ray White Property Management – бу меросни энг кўп жойларда топадиган кўчмас мулк бўйича экспертларнинг халқаро гуруҳи ҳисобланиб, АҚШдаги кичик бир шаҳарчада яшовчи Ray White исми шахс томонидан ушбу компанияга асос солинган бўлиб, ушбу оила ўтган аср мобайнида мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ бизнесни олиб борди, аукционлик, яшайдиган кўчмас мулк савдоси, мол-мулкни бошқариш, савдо ва бизнес-ташаббуслар, ҳатто денгиз мулклари бўйича мутахассисликларни ривожлантиришда калит имкониятларни яратди. Бу компания, уй-қарз бериш, суғурта ва бойликларни бошқариш сингари соҳаларни қамраб олган. Дунёнинг 1000 дан ортиқ офислари кенг тармоғида Ray White компаниясининг ҳар бир йўналиши компаниянинг ҳар бир қисмининг билим ва тажрибалари билан қўллаб-қувватланади. Ушбу маълумотларга кўра, АҚШ амалиётида ҳам ушбу шартнома билан боғлиқ муносабатларнинг қай даражада амалий ҳаракати юқори эканлигига баҳо бериш мумкин.

Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси бўйича Россия Федерацияси қонунчилиги ва амлиёти

Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси билан боғлиқ бўлган қонунчилик ва амалиётга оид муносабатлар Россия Федерациясида қадимдан ривожланиб келмоқда. Бу давлатда ишлаб чиқилган ишончли бошқариш билан боғлиқ қонунчилик тизими бизнинг мамлакатимиз учун ҳам асосий андоза бўлиб хизмат қилади.

Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси Россия қонунчилигида қуйидагича нормалар билан белгилаб қўйилган бўлиб, мулкнинг ишонч бошқаруви ҳақидаги шартнома Россия Федерацияси Фуқаролик Кодекси томонидан назорат

қилинадиган мустақил фуқаровий-хуқуқий мажбуриятларнинг бир туридир. Ўзининг мақсадли йўналиши бўйича мазкур шартнома хизмат кўрсатиш бўйича фуқаровий-хуқуқий мажбуриятлар тоифасига киритилиши мумкин.

Мулkning ишончли бошқаруви – бу шундай шартномаки, у бўйича бир томон (бошқарув таъсисчиси) бошқа томонга (ишончли бошқарувчига) мулкни маълум бир муддатга ишончли бошқарувга беради. Бошқа томон эса таъсисчи ёки кўрсатилган шахс манфаати йўлида бу мулк устидан бошқарувни олиб боради. Шу билан бирга, мулкни ишончли бошқарувга бериш мулкка эгалик ҳуқуқининг ишончли бошқарувчига ўтишини англатмайди.

Муассаса таъсисчиси ва ишончли бошқарувчи ўртасидаги ҳуқуқий муносабатлар ишончли бошқарувчи учун ҳуқуқий аҳамиятга эга эмас, улар мулкни ишончли бошқарув бўйича мажбуриятлардан холи. Агар шартнома ишончли бошқарув одамни назарда тутса, бундай ишончли бошқариш шартномаси учинчи шахс учун манфаатли ҳисобланади, мос равишда бошқарувчи ва ишонч бошқарувчиси қарздор ва 3 шахс сифатида боғланган бўлади.

Бундан ташқари, ишончли бошқарувчи бошқа бир учинчи шахс билан ишонч бошқарувга берилган мулк юзасидан муносабатларга киришади.

Россия адабиётларида мол-мулкнинг ишончли бошқарувининг моҳияти бўйича ҳар хил нуқтаи назарлар мавжуд. Л.Й. Михеевнинг фикрига кўра, ишончли бошқариш шартномасининг ишончли хусусиятини ҳақли равишда инкор этувчи томонлар томонидан бир-бирига тақдим этилган ҳақиқий ишончнинг концепцияларини шахсан сир сақлайди. Ҳуқуқий муносабатларнинг характери, шунингдек, шахсий тушунчаси қарздорнинг ўз вазифаларини бажариши ҳисобланади. Ишонч, одатда, ҳар қандай битим тузилганда амалга оширилади, лекин аксарият ҳолларда у қонуний аҳамиятга эга эмас, яъни акс этмайди.

Россия Федерацияси Фуқаролик Кодексида ҳаммол-мулкни ишончли бошқаришни тартибга солишга қаратилган бир қанча нормалар мавжуд ва Россия Фуқаролик Кодексининг 1013-моддасида мол-мулкни ишончли бошқариш объектига таъриф берилган бўлиб, унга кўра: “Ишонч бошқаруви объектлари бўлиб корхоналар ва бошқа мулк мажмуалари, кўчмас мулкка доир объектлар, қимматли қоғозлар, ҳужжатсиз қимматли қоғозлар билан тасдиқланган ҳуқуқлар, фавқулоддаги ҳуқуқлар ва бошқа мулк шакллари саналади.

Пуллар ишончли бошқарувнинг мустақил объектлари бўла олмайди, қонунда назарда тутилган ҳолатлар бундан мустасно.

Ҳўжалик юритуви ёки оператив бошқарувидаги мулк, ишонч бошқарувига топширилмайди. Ҳўжалик юритуви ёки оператив бошқарувидаги мулкни ишонч бошқарувига ўтказиш фақат номида ҳўжалик юритуви ёки оператив бошқарувидаги мулк бўлган юридик шахс тугатилгандан кейин ёки ҳўжалик юритуви ёки оператив бошқарувига бўлган ҳуқуқи қонунда кўрсатилган бошқа асослар бўйича тугатилиши мумкин. Мулкни ишонч бошқарувига ўтказиш мулкка эгалик ҳуқуқининг унинг ишонч бошқарувчисига ўтишини назарда тутмайди.” Россия Федерацияси Фуқаролик Кодекси билан миллий қонунчилигимизда белгиланган мол-мулкни ишончли бошқариш объектлари ўртасида ҳеч қандай фарқлар мавжуд эмаслигини кўриш мумкин.

Россия Федерацияси Фуқаролик Кодексининг 2-қисми 1012-1027-моддалари мол-мулкни ишончли бошқариш шартномасига бағишланган бўлиб, Ўзбекистон

Республикаси Фуқаролик Кодексида ҳам 13 та модда ушбу шартномавий-ҳуқуқий муносабатни тартибга солишга қаратилган.

Шуни ҳам эътироф этиш лозимки, мол-мулкни ишончли бошқариш бир қанча шартномалардан ўзининг хусусияти билан фарқ қилувчи шартнома ҳисобланади. Бу ҳақида бир қанча рус олимлари ўзларининг фикрларини билдириб ўтишган. Жумладан, Э.С. Пяньнининг фикрига кўра, мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси воситачилик шартномасидан фарқли равишда фақатгина бир ёки бир неча битимни тузиш ҳаракатини эмас, ўзига ишончли бошқаришга топширилган мол-мулк юзасидан барча юридик ҳаракатларни амалга оширишга ҳақли бўлади. Агар воситачи битимни ўз номидан, лекин комитент ҳисобидан амлага оширсан, ишончли бошқарувчи мол-мулкни ишончли бошқариш юзасидан тузган битими ўзининг номидан ишончли берилган битим ҳисобидан амалга оширилади. Шунингдек, мол-мулкни ишончли бошқариш вакиллик шартномасининг ҳам ўзаро нисбати ҳақида бир неча мураккаб ҳолатлар мавжуд. Агар вакиллик шартномасида вакил юридик ва фактик ҳаракатларни ўз номидан ҳам, ўзининг принципиали номидан ҳам амалга ошириши мумкин бўлса, ишончли бошқарувчи юридик ва фактик ҳаракатларни фақатгина ўз номидан амалга оширади. Бунда вакилликнинг мол-мулкни ишончли бошқаришдан асосий фарқи бўлиб, вакиллик шартномасида вакил амалга оширадиган фактик ҳаракатлар унинг юридик ваколатларидан келиб чиқади ва вакил принципиал мулкни фақатгина тасарруф этади. Бу вазиятда бундан фойда олиш мақсадида мулкни ўзлаштира олмайди. Ишончли бошқариш шартномасида эса ишончли бошқарувчи мол-мулкка нисбатан мол-мулкни эгаллаш, тасарруф этиш, фойдаланиш каби барча элементларидан муассис ва фойда олувчининг манфаатларини кўзлаб фойдаланиш ҳуқуқига эга.

Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси бўйича Россия Федерацияси тажрибасини ўрганиш ва уни миллий қонунчилигимиз ҳамда амалиётга татбиқ этиш муҳим аҳамият касб этиб, бу мулк билан боғлиқ бўлган ижтимоий муносабатларни ҳамда тадбиркорлик ривожини учун муҳим бўлган йўлларни очади. Шу жумладан, таъкидлаб ўтиш жоизки, мол-мулкни ишончли бошқаришга оид Россия Федерациясида муҳим қоидалар мавжуд.

Россия Федерацияси Фуқаролик Кодексининг 1015-моддасида мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси субъектларининг ваколатлари берилган бўлиб, ушбу моддага берилган шарҳларга кўра, мол-мулк ишончли бошқарувга топширилган экан, ишончли бошқарувчи эса мол-мулкни ишончли бошқарар экан, ишончли бошқариш шартномасига мувофиқ ушбу мулкка нисбатан фойда олувчининг манфаатларини кўзлаган ҳолда ҳар қандай юридик ва амалий ҳаракатлар қилишга ҳақли ҳисобланади. Россия қонунчилигида ёки томонлар ўртасидаги шартномаларда мол-мулкни ишончли бошқариш бўйича айрим ҳаракатларга нисбатан чекловлар назарда тутилган бўлиши мумкин. Гарчи ишончли бошқарувчи мулкдорнинг ваколатларини амалга оширсан-да, у бу ҳуқуқларни мулкдордан талабдан воз кечиш сифатида олмайди. Мулкдор муассис бошқарувига ўзининг ҳуқуқларини эмас, фақатгина уларни амалга ошириш имкониятини беради. Мулкдор ҳуқуқларни бошқаришда ҳам айнан шундай вазият юзага келади. Бунда ҳам бошқарувчи ҳуқуқдор шахснинг ваколатларини амалга ошириш имкониятини қўлга киритади. Ҳуқуқдорнинг ўзи эса ҳуқуқдор шахснинг ваколатида қолаверади. Кўрсатиб ўтилган ҳолатларда гарчи мулкдор бўлмаса-да, бошқарувчи мулкдор

сифатида ҳаракат қилади. Зеро, бошқарувчи бошқанинг мулкни ўз номидан ўз манфаатини кўзлаб эмас, мулкдор ёки у кўрсатган шахс номидан бошқаради. Ушбу ҳолатларга эътибор берадиган бўлсак, Россия қонунчилигида тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқаришда тарафлар мол-мулкнинг муассиси, ишончли бошқарувчи ва фойда олувчи сифатида белгиланган бўлса-да, амалиётда, одатда, фойда олувчи билан мол-мулкнинг муассиси бир шахсни ташкил этади. Бу табиий ҳолат ҳисобланиб, амалиётда мол-мулкнинг эгаси ўз мол-мулкдан келадиган фойдани учинчи шахслар учун воз кечиш каби вазиятлар камдан-кам ҳолатларда учраб туради.

Россия Федерацияси амалиётига назар соладиган бўлсак, бугунги кунда тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ бўлган кўплаб шартномалар расмийлаштирилмоқда. Масалан, 2017-йилда Россияда мол-мулкни ишончли бошқариш шартномасига оид 1900 та иш кўриб чиқилган. Ушбу давлатда тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқариш шартномасининг қай даражада аҳамиятли эканлигини кўриш мумкин.

Россия қонунчилигига асосан, мол-мулкни ишончли бошқаришга қуйидагича таъриф бериш ва ёндашиш мумкин: “Мулкни ишончли бошқаришга оид битим мустақил шахс бўлиб, унда бир томон (муассис) бошқа шахсга (бошқарувчига) мол-мулкка муайян ишонч муддати берилса, партия уни назорат қилади. Мулкни ишончли бошқариш шартномаси:

- 1) реал мулк мол-мулкни ишончли бошқарувчига топшириш пайтидан;
- 2) шартнома шартларида менежерга бериладиган ҳақ миқдори ва шаклини аниқ белгилаб берган бўлса;
- 3) қонун ёки шартномада ишончли шахснинг бепул фаолият кўрсатиши назарда тутилганда;
- 4) томонларнинг ихтиёрига кўра амалга оширилади.

Ишончли бошқариш шартномасининг мақсади нафақат мол-мулкдан даромад олиш, балки мол-мулкни тўғри ва қулай ҳолда таъминлаш ва кўпайтиришдир. Ишончли бошқариш шартномаси тарафлари ишончли бошқарувнинг асосчиси ва ишончли бошқарувчиси ҳисобланади. Мулкнинг ишончли бошқарувчиси мулкнинг ҳар қандай эгаси бўлиши мумкин, шартнома эса ёзма шаклда тузилиши керак. Ушбу ҳужжат томонларнинг имзолаган битимларини тузиш ва ҳужжатнинг шартнома бўйича томондан эканлигини тасдиқлайдиган телеграф, телефон, электрон почта ва бошқа алоқа воситалари орқали ҳужжатларни алмашиш йўли билан тузилиши мумкин. Агар томонлар қайси мол-мулкни ишончли бошқарувга ўтказиш тўғрисида битим тузмаса, шартнома тузилган, деб ҳисобланади. Россия қонунчилигига асосан, мол-мулкни ишончли бошқариш, унинг шакли, вужудга келиш асослари, шартнома субъектлари ҳамда шартнома билан боғлиқ бўлган муҳим муносабатлар миллий қонунчилигимиз билан юқори даражада фарқлари мавжуд эмаслигини кўришимиз мумкин.

Юқоридагилардан келиб чиқиб хулоса қиладиган бўлсак, мол-мулкни ишончли бошқаришга оид чет эл тажрибасини, айниқса, Буюк Британия, АҚШ ҳамда Россия Федерациясининг мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ қонунчилиги ва амалиётини ўрганиш ҳамда ушбу тажрибани миллий қонунчилигимизга татбиқ этиш муҳим аҳамият касб этиб, хусусий мулкчилик ва кичик бизнес ривожини учун керакли бўлган тажрибани беради.

ХУЛОСА

Мустақилликнинг ўтган 30 йили давомида мамлакатимизда изчиллик билан оқилона тарзда олиб борилаётган ислохотлар доирасида ниҳоятда кенг қўламли аниқ мақсад ва вазифалар рўёбга чиқарилгани ҳеч кимга сир эмас. Бу жараёнда, айниқса, хусусий мулк ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш учун эркинлик бериш, бу йўлда ғов бўлиб турган барча тўсиқ ва чекловларни бартараф этиш мақсадида амалга оширилаётган ишларнинг ўрни беқиёс. Бугунги кунда бу масалага бежизга энг муҳим устувор вазифа сифатида қаралмаяпти. Чунки барқарор иқтисодий ўсиш ва мамлакатимизнинг келажак истиқболи, аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифати кўп жиҳатдан мана шу масаланинг қандай ҳал этилишига бевосита боғлиқ. Энг қувонарлиси ва эътирофлиси, бу борадаги эътибор доимийлик, босқичма-босқичлик ва тадрижийлик асосида узвий давом эттирилаётганидир.

2016 йилнинг 5 октябрь куни матбуотда эълон қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чоратадбирлар тўғрисида”ги Фармони айни шу соҳадаги ҳозирги амалиётни чуқур таҳлил қилиш, истиқболни ўйлаб, ундан хулоса чиқариш натижасида вужудга келган муҳим дастуриламал ҳужжат дейиш мумкин.

Унда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожланишини қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчиликни янада такомиллаштириш вазифалари белгилаб қўйилганини алоҳида таъкидлаш даркор. Иқтисодий соҳада амалга оширилган ислохотлар, қабул қилинган барча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар натижасида, аввало, хусусий мулкнинг мавқеини ошириш, давлат мулкларини хусусий мулкка айлантириш бозор муносабатларига асосланган демократик жамият негизи шакллана борди. Натижада, миллий қонунчилигимизга, шунингдек, Фуқаролик Кодексига мулк ҳуқуқи, хусусий мулк билан боғлиқ бўлган янги шартномаларга оид нормалар киритилди. Бу шартномаларнинг амалиётда мулк-билан боғлиқ муносабатлардаги аҳамиятини ошириш бугунги куннинг қонунчилик билан боғлиқ долзарб масалаларидан бири бўлиб қолмоқда, десак ҳеч адашмаган бўламиз. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси билан белгилаб қўйилган “Мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси” ҳам шулар жумласидандир. Ушбу шартнома билан боғлиқ юқоридаги масалалар ва фикрларни ҳисобга олган ҳолда қуйидаги хулоса ва тавсияларни келтириб ўтиш мақсадга мувофиқдир:

1. Тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқаришни ўрганиш жараёнида шартноманинг қуйидаги ўзига хос хусусиятларини ажратиб кўрсатиш мақсадга мувофиқдир:

- мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси ўзининг моҳиятига кўра мажбурият-ҳуқуқий муносабат ҳисобланади;

- мол-мулкни ишончли бошқариш шартномасини тартибга солувчи нормалар фақатгина Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси билан белгиланган;

- мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси субъектлар ўртасида ўзаро ишончга асосланган ҳолда тузилади.

2. Мол-мулкни ишончли бошқариш билан боғлиқ бўлган муносабатларнинг ҳамда ушбу шартномани тартибга солувчи қонун ҳужжатларини ўрганиш даражасида шундай хулоса келиш мумкинки, ушбу шартномани тартибга соладиган ягона манба сифатида Фуқаролик Кодекси бўлиб қолмода. Шундай экан, тадбиркорлик фаолиятида мол-мулкни ишончли бошқаришни тартибга солувчи нормаларни тизимлаштириш, яъни ушбу шартномани тартибга солувчи қонунни ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

3. Бугунги кунда халқаро хусусий ҳуқуқда мол-мулкни ишончли бошқариш шартномаси асосида муносабатларнинг шаклланаётгани, шунингдек, Ўзбекистонда ҳам мол-мулкни чет эл тадбиркорларига ишончли бошқарувга топширилаётганлиги ушбу шартнома билан боғлиқ миллий қонунчилик тизимини янада мустаҳкамлашни таъминлайдиган, давлатимиз ва тадбиркорлик фаолиятининг юксалиши учун янада хизмат қиладиган мол-мулкни ишончли бошқарувга оид нормаларни ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

4. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 857-моддасида белгилаб қўйилган ишончли бошқарувчининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари қаторига ишончли бошқарувга топширилган мол-мулкни ишончли бошқарувчи томонидан суғурталаши лозимлиги тўғрисидаги бандни киритиш мақсадга мувофиқ бўлиб, натижада, мол-мулк муассиси ва мол-мулкни ишончли бошқарувчи ўртасида тузилган шартнома предметиға форс-мажор ҳолатларида зарар етганда жавобгарлик масаласини аниқлашни осонлаштиради.

6. Ўзбекистон Республикасида васийлик ва ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкни ишончли бошқаришга топширишга беришнинг шартномавий томонларини ҳисобга олган ҳолда, Ўзбекистон Республикасининг “Васийлик ва ҳомийлик тўғрисида”ги Низомга васийлик ва ҳомийликдаги шахснинг мол-мулкни ишончли бошқариш тартиби билан боғлиқ нормани киритиш мол-мулкни ишончли бошқаришга оид учинчи шахслар билан тузилган шартномадаги ҳуқуқ ва мажбуриятларнинг аниқ белгилаб қўйилишининг ҳуқуқий асоси сифатида хизмат қилиши мумкин.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017, 6-сон, 70-модда).

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат активларини бошқариш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори. 2018-йил 12-май. ПҚ-3720-сон.

3. 1985-йилда Гаага конференциясида қабул қилинган “Ишонч тўғрисидаги қонунларни қабул қилиш ва уларни тан олиш тўғрисида”ги Конвенция. (Convention on the law applicable to trusts and on their recognition. № 30. Concluded 1 July 1985

4. Витрянский В.В. Обязательства по доверительному управлению имуществом: имущество и характерные признаки. Хозяйство и право. Москва. 2001. С. 433

5. Mirzaraimov B. Effective Measures Of Preventing Due Process Paranoia In International Arbitration // The American Journal of Political Science Law and Criminology. – 2020. – Т. 2. – № 11. – С. 72–80.

6. Akramov, Akmal. "Prospectives Of Trust Management Of Property In Uzbekistan". The American Journal of Political Science Law and Criminology 2.11 (2020): 143–150.
7. Гражданский Кодекс РФ (ГК РФ) – Часть 2. Глава 53. Доверительному управлению имуществом.
8. В.А. Дозорцев. Доверительному управлению имуществом. Гражданский Кодекс РФ (ГК РФ). Часть вторая. 2001.
9. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексига шарҳ: (иккинчи жилд. 2013. – Б. 912. 2-жилд. Ҳ.А. Раҳмонқулов ва О. Оқюловларнинг таҳрири остида.) Профессионал шарҳлар. Т. 2. / Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. Т. Бактрия пресс, 2013. – Б. 912.
10. Б.Р. Топилдиев. Мол-мулкни ишончли бошқаришни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш. (Монография) ЎЗР ФА. Фалсафа ва ҳуқуқ институти нашриёти. 2009. №201-2737/20019.
11. Гражданское право: Учебник. Ч.2. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстога. 2003. – С. 102.
12. Баратов М.Х. Давлат-фуқаролик ҳуқуқининг субъекти сифатида. Тошкент. ТДЮИ. 2005. – Б. 66.
13. Д.В. Петелин. Правовая природа договора доверительного управления имуществом. Москва. 2009. – С. 43.
14. Зокиров И.Б. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. 1-қисм. 2006. ТДЮИ. 193-б.
15. Михеева Л.Ю. Доверительного управления имуществом. / Под. Ред. В.М. 2007. – С. 71.
16. Раҳмонқулов Ҳ.Р. Мажбурият ҳуқуқи. Тошкент. ТДЮИ. 2005-йил. 245-бет.
17. Раҳмонқулов Ҳ.Р. Хусусий мулк объектларининг ҳуқуқий
18. Волфсон, Ж. Лин. (2011) A Survey on Trust Management for Intelligent Transportation System. Proceedings of the 4th International Workshop on computational transportation science, IWCTS' 11 Рябов А.А. Траст в российском праве // Государство и право. 2007. №9. – С. 42–51.
19. Инамджанова Э. (2021). Некоторые вопросы правового значения кодекса поведения для арбитров международного инвестиционного арбитража. In Актуальные проблемы юриспруденции (РР. 45–52).
20. Akramov A., Mirzaraimov B., Akhtamova Y. & Turdaliyev M.A. (2020). Prospects For the Development of Trust Management In Uzbekistan. Psychology and Education Journal, 57(8), 530–535.
21. Akramov A., Mirzaraimov B., & Akhtamova Y. (2020). Foreign experience related to the legislation and practice of trust management of property in business activities. Збірник наукових праць ЛОГОС, 12–14.
22. Gulyamov S.S., Rustambekov I. & Bozarov S.S. (2020). Legal bases for business activities in free (special) economic zones of the Republic of Uzbekistan. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt / Egyptology, 17(10), 1884–1895
23. Gulyamov, S. (2021). The Institutional and Legal Framework of Emerging Capital Markets: The Experience of CIS Countries. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 12(4), 1117–1131.
24. Турдиалиев, Муҳаммад Али. "Эркин иқтисодий зоналар доирасида инглиз ҳуқуқини жорий этишнинг хориж ва миллий тажрибаси". Юрист Ахборотномаси 1.6 (2020): 151–158.